

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Istraživački rad:
Pravna zaštita antifašističkih vrijednosti

Podgorica, jun 2020. godine

Istraživački centar Skupštine Crne Gore

Broj: 15/2020

Klas. br: 00-52-4/20-

Datum: jun 2020. godine

Pripremio: Istraživački centar Skupštine Crne Gore

* *Istraživački centar Skupštine Crne Gore, prilikom izrade istraživačkih radova, koristi se javno dostupnim podacima i podacima iz baza ograničenog pristupa, strogo vodeći računa o kredibilnosti izvora. Centar ulaže sve razumne napore da informacije sadržane u istraživačkom radu budu tačne i potpune, ali ne snosi odgovornost za eventualnu netačnost i nepotpunost istih. Istraživački radovi se koriste samo u svrhu za koju su izrađeni, a u skladu sa Pravilima o izradi istraživačkih radova. Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore, niti neophodno drugih institucija ili organizacija čiji se podaci koriste za izradu rada.*

** *Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.*

SADRŽAJ

UVOD.....	3
GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA.....	5
KOMPARATIVNI PREGLED	7
ALBANIJA.....	7
BOSNA I HERCEGOVINA.....	7
BUGARSKA.....	7
DANSKA.....	7
ESTONIJA.....	8
FINSKA.....	8
FRANCUSKA	8
GRČKA.....	8
HOLANDIJA.....	9
HRVATSKA.....	9
ITALIJA.....	11
LETONIJA.....	12
LITVANIJA	13
MAĐARSKA.....	14
NORVEŠKA.....	15
POLJSKA.....	15
PORTUGAL	16
RUMUNIJA.....	16
SLOVAČKA.....	17
SLOVENIJA	18
SRBIJA.....	19
ŠVEDSKA.....	21
ŠPANIJA.....	21
UJEDINJENO KRALJEVSTVO	23
IZVORI INFORMACIJA.....	24

UVOD

Antifašizam je termin nastao 1920-ih godina kako bi opisao široku koaliciju političkih i društvenih pokreta koji su se suprotstavili ideologijama fašizma i nacizma. Iako su pomenute ideologije politički i vojno poražene u Drugom svjetskom ratu, a poslijeratna Evropa formirana **na načelima koja čine suštinu antifašizma**, naročito tokom posljednjih nekoliko decenija došlo je do revitalizacije navedenih ideologija u vidu neofašističkih, neonacističkih, populističkih i drugih političkih i društvenih pokreta.

Na evropskom nivou **ne postoji** adekvatan vid kodifikacije samog koncepta antifašizma, iako se njegovi sastavni elementi štite indirektno putem velikog broja instrumenata iz oblasti ljudskih prava i sloboda.

Na primjer, Evropski parlament 25. oktobra 2018. godine usvojio je [Rezoluciju o porastu neofašističkog nasilja u Evropi](#) (2018/2869(RSP))¹, kojom se, između ostalog, osuđuju nasilne aktivnosti neofašističkih i neonacističkih organizacija, iskazuje zabrinutost zbog sve veće normalizacije fašizma, rasizma, ksenofobije i drugih oblika netolerancije u EU, kao i zbog neofašističkog nasilja koje je posebno usmjereno na manjine, te nekažnjavanja djelovanja neofašističkih i neonacističkih grupa u nekim državama članicama. Međutim, sa druge strane, [Rezolucijom EP od 19. septembra 2019. o važnosti evropskog sjećanja za budućnost Evrope](#) (2019/2819(RSP))² praktično se izjednačavaju komunistički i nacistički pokret, svrstavajući ih u red totalitarnih režima i time relativizujući uloge suprotstavljenih strana u Drugom svjetskom ratu.

Stoga, zbog **nedostatka jasne definicije antifašizma** ne postoje ni instrumenti kojima se izričito propisuje zaštita antifašističkog nasljeđa na evropskom nivou, već su na nacionalnom nivou propisani različiti nivoi njegove zaštite ustavnim, zakonskim i drugim pravnim odredbama, pri čemu se u zakonodavstvu većine zemalja eksplicitno ne spominju pojmovi „antifažišam“ ili „antifašističke vrijednosti“.

U navedenom kontekstu, Istraživački centar je, na osnovu upućenog zahtjeva, prikupio, sistematizovao i predstavio podatke u vezi sa pravnom zaštitom antifašističkih vrijednosti, odnosno zabranom određenih vidova rehabilitacije ideologija fašizma i nacizma u 26 evropskih država: **Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Danskoj, Finskoj, Estoniji, Francuskoj, Grčkoj, Holandiji, Hrvatskoj, Irskoj, Italiji, Letoniji, Litvaniji, Luksemburgu, Mađarskoj, Norveškoj, Poljskoj, Portugalu, Rumuniji, Slovačkoj, Sloveniji, Srbiji, Švedskoj, Španiji i Ujedinjenom Kraljevstvu**. Podaci za potrebu izrade rada, u najvećoj mjeri, prikupljeni su uvidom u relevantno zakonodavstvo zemalja, kao i iz drugih relevantnih izvora onamo gdje je to eksplicitno i navedeno u radu.

---

¹ European Parliament Resolution of 25 October 2018 on the Rise of Neo-fascist Violence in Europe (2018/2869(RSP)),

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0428_EN.html (15.6.2020)

² European Parliament Resolution of 19 September 2019 on the Importance of European Remembrance for the Future of Europe (2019/2819(RSP)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0021_EN.html (15.6.2020)

GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

U većini evropskih država, kriminalizacija rehabilitacije fašizma **ograničena je** principima ljudskih prava i sloboda, naročito slobodom izražavanja i slobodom udruživanja, te su često kriminalizovani samo određeni manifestni elementi te ideologije, poput javnog promovisanja diskriminacije ili govora mržnje usmijerenog protiv određenih segmenata stanovništva, dok manji broj država sadrži **eksplicitne zabrane narušavanja antifašističkih vrijednosti ili negiranja antifašističkog nasljeđa**.

Jedan od izuzetaka u ovom pogledu predstavlja **Portugal**, koji je Ustavom izričito zabranio osnivanje organizacija koje propagiraju rasističku ili fašističku ideologiju. Ova zabrana potvrđena je i posebnim zakonom, dok je Krivičnim zakonom kriminalizovano i poricanje ili ozbiljna banalizacija genocida, zločina protiv mira ili zločina protiv čovječnosti. Takođe, Ustavom **Italije** direktno je zabranjena obnova zabranjenih fašističkih partija, dok indirektnu referencu na antifašizam sadrži i preambula Ustava **Hrvatske**, koja temelje uspostavljanja državne suverenosti u Drugom svjetskom ratu identificira u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH).

Kada je u pitanju kriminalizacija narušavanja antifašističkog nasljeđa, U **Italiji** postoji krivično djelo „apologija fašizma“, koje podrazumijeva zakonsku zabranu propagande u cilju stvaranja udruženja, pokreta ili grupe koja slijedi ili promoviše ciljeve karakteristične za fašističku partiju, kao i zabranu svakog javnog veličanja principa, činjenica ili metoda fašizma ili njegove nedemokratske svrhe, u skladu sa posebnim zakonima. Takođe, krivičnim djelom smatra se i **demonstracija fašizma**, odnosno učešće na javnim skupovima na kojima se odvijaju aktivnosti karakteristične za rasformiranu fašističku partiju ili nacističke organizacije. U **Srbiji** je, takođe, posebnim zakonom uvedena zabrana manifestacija, isticanja simbola ili obilježja ili bilo kakvog drugog djelovanja neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja, kojima se na bilo koji način krše ustavna prava ili slobode građana. Osim toga, u **Rumuniji** postoji zakonska zabrana isticanja fašističkih i nacističkih simbola, osnivanja organizacija fašističke, rasističke ili ksenofobne prirode, kao i promovisanja kulta ličnosti proglašenih krivima za genocid, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine.

U **Poljskoj** su Krivičnim zakonom propisane kazne za „promovisanje“ fašističkog ili bilo kojeg drugog totalitarnog režima ili države, kao i „predstavljanje“ sa ciljem širenja zapisa koji sadrži materijal kojim se navedeni sistemi promovišu. Takođe, u ovoj zemlji je **Institut nacionalnog sjećanja**, državna institucija zadužena za procesuiranje, arhiviranje i obrazovanje u vezi sa zločinima protiv poljskog naroda, ustanovljen posebnim zakonom kojim se između ostalog kriminalizuje javno poricanje zločina za koje je Institut nadležan. Krivični zakonik **Mađarske** između ostalog predviđa kazne za otvoreno negiranje nacističkih i komunističkih zločina, te sadrži posebnu odredbu o upotrebi simbola totalitarizma, dok zakonodavstvo **Litvanije** i **Letonije** zadrži slične zabrane negiranja zločina nacističke Njemačke i SSSR-a nad tamošnjim stanovništvom, kao i zabranu isticanja simbola i obilježja pomenutih država. U **Slovačkoj** su kriminalizovani proizvodnja i širenje ekstremističkog materijala, dok je npr. u **Sloveniji** i **Španiji** između ostalog zabranjeno promovisanje rasizma, kao i negiranje, banalizovanje, omalovažavanje ili zagovaranje genocida, Holokausta, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina.

Zakonodavstva ostalih država koje su bile predmet ovog istraživačkog rada ne sadrže odredbe koje se izričito odnose na zabranu propagande fašizma ili nacizma ili isticanja simbola navedenih režima. Međutim, iako ne postoji izričita zakonska zabrana isticanja fašističke ili nacističke ideologije, određeni elementi tih ideologija sankcionisani su odredbama sadržanim u krivičnim zakonicima. Naime, praktično sve analizirane države imaju određene zakonske odredbe, najčešće u okviru krivičnih zakonika, kojima se kriminalizuje poricanje najtežih zločina (poput genocida, ratnih ili zločina protiv čovječnosti), kao i promovisanje raznih oblika diskriminacije na osnovu rase, nacionalnosti, etničke pripadnosti, boje kože, religije, seksualne orientacije ili rodnog identiteta, čime se indirektno sankcioniše javno promovisanje svake političke ideologije zasnovane na takvima principima.

U nastavku rada predstavljen je komparativni pregled u vezi sa pravnom zaštitom antifašističkih vrijednosti, odnosno zabranom određenih vidova rehabilitacije ideologija fašizma i nacizma.

KOMPARATIVNI PREGLED

ALBANIJA

U Albaniji, Krivični zakon predviđa kaznu zatvora u trajanju **od dvije do deset godina** za podsticanje na nasilje ili mržnju po osnovu rase, etničke pripadnosti, religije ili seksualne orijentacije, kao i za svako namjerno pripremanje, širenje ili čuvanje, u cilju distribucije, pisanih materijala sa takvim sadržajem, na bilo koji način i u bilo kojem obliku. Takođe, određena novčana kazna ili kazna zatvora predviđena je i za sljedeća krivična djela: prijetnja ubistvom ili ozbilnjom povredom zbog etničke ili nacionalne pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti; širenje rasističkih ili ksenofobnih materijala putem interneta; te namjerno vrijeđanje osobe putem interneta zbog etničke ili nacionalne pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti. Stoga, u zakonodavstvu Albanije ne postoje eksplisitne odredbe kojima se zabranjuje ili kažnjava isticanje fašističkih ili nacističkih simbola.³

BOSNA I HERCEGOVINA

U Bosni i Hercegovini, poslanici su 2011. godine podnijeli Predlog zakona o zabrani negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti. Predlogom je bila predviđena kazna zatvora u trajanju između osam dana do tri godine i novčana kaznom u iznosu između 1.000 i 10.000 konvertibilnih maraka za lica koja ciljano negiraju, znatno minimiziraju, **pokušavaju opravdati, ili odobravaju Holokaust, zločin genocida ili zločin protiv čovječnosti**. Takođe, predlog je sadržao kazne zatvora u trajanju do tri godine ili sa novčane kazne u iznosu od 1.000 i 10.000 konvertibilnih maraka za lica koja distribuiraju ili na drugi način učine javnosti dostupnim, kroz kompjuterske, medejske, elektronske ili druge sisteme, materijal koji negira, znatno minimizira, pokušava opravdati, ili odobrava Holokaust, zločin genocida ili zločina protiv čovječnosti. Međutim, ovaj predlog zakona nikada nije usvojen.⁴

BUGARSKA

Isticanje nacističkih simbola u Bugarskoj kažnjivo je u skladu sa Krivičnim zakonikom⁵ čije odredbe predviđaju kaznu zatvora **do tri godine** ili novčanu kaznu do 2.556 eura (5.000 BGN)⁶ za **propovijedanje fašističke ili druge antidemokratske ideologije** ili nasilne promjene društvenog i državnog poretku utvrđenog Ustavom Republike Bugarske. Takođe, pod propovijedanjem se podrazumijeva i širenje informacija putem kojih se razvijaju stavovi i argumenti koji podstiču na mržnju.

DANSKA

Zakonodavstvo Danske takođe ne sadrži eksplisitne odredbe u vezi sa zaštitom antifašističkih vrijednosti, budući da Krivični zakonik⁷ sadrži opštu odredbu kojom je

³ ECPRD upitnik br. 4276 „Ban on Nazi symbols“, januar 2020.

⁴ Predlog zakona o zabrani negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti, 5. 9. 2011. godine

<https://www.parlament.ba/law/LawDetails?lawId=733> (15.06.2020)

⁵ Наказателен кодекс, <https://www.lex.bg/laws/doc/1589654529> (8.06.2020)

⁶ Za konvertovanje nacionalne valute u euro korišćen je konveter *Oanda*, unos na URL: <https://www1.oanda.com/currency/converter/> (8.6.2020)

⁷ Bekendtgørelse af straffeloven (LBK nr 976 af 17/09/2019),

<https://www.retsinformation.dk/eli/ita/2019/976> (8.06.2020)

predviđena novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do dvije godine za svakoga ko javno i namjerno širi stavove i druge vrste poruka kojima se nekom pojedincu ili grupi ljudi prijeti ili se osuđuju po osnovu rase, boje kože, nacionalnog, etničkog porijekla ili seksualne orijentacije.

ESTONIJA

Vlada Estonije predložila je početkom 2007. godine izmjene i dopune Krivičnog zakonika čime bi se uvele kazne za javnu upotrebu simbola pojedinih režima. U tom smislu, predložene su novčane kazne i kazna zatvora do tri godine za isticanje i distribuciju zastava, bedževa, zvaničnih simbola ili jasno prepoznatljivih obilježja Sovjetskog saveza i nacističke Njemačke koji svjesno i na način koji remeti javni mir imaju za cilj podsticanje mržnje, nasilja ili diskriminacije na osnovu nacionalnosti, rase, pola, jezika, porijekla, religije, seksualne orijentacije, političkog mišljenja ili društvenog statusa.⁸ Međutim, Parlament Estonije usvojio je predlog izmjena i dopuna samo u prvom čitanju. Važeći Krivični zakonik Estonije ne sadrži odredbe koje predviđaju zabranu javne upotrebe simbola nacističke Njemačke i Sovjetskog saveza.⁹

FINSKA

Zakonodavstvo Finske ne sadrži eksplisitne odredbe u vezi sa zabranom isticanja nacističkih ili fašističkih simbola. Kao i u većini zemalja, Krivični zakon¹⁰ Finske sadrži opšte odredbe u vezi sa zabranom širenja rasističkog materijala, odnosno propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine za svakoga ko učini dostupnom javnosti ili na neki drugi način širi među ili drži na raspolaganju informacije, stavove ili neku drugu vrstu poruke kojom se određenoj grupi ljudi ili pojedincu prijeti, ili se ta grupa ljudi ili pojedinac kleveta ili vrijeđa po osnovu rase, boje kože, statusa rođenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, religije ili uvjerenja, seksualne orijentacije, invaliditeta ili po nekom drugom osnovu.

FRANCUSKA

U Francuskoj je Krivičnim zakonikom¹¹ predviđena **kazna od 1.500 eura**, sa mogućnošću povećanja na 3.000 eura u slučaju ponavljanja istog krivičnog djela, za nošenje ili isticanje u javnosti uniforme, simbola ili obilježja kakve su nosili pripadnici organizacija ili pojedinci osuđeni za krivična djela genocida i krivična djela protiv čovječnosti.

GRČKA

Grčki Zakon o zabrani diskriminacije¹² predviđa kaznu zatvora **od tri mjeseca do tri godine** i novčanu kaznu od 5.000 do 20.000 eura za svakoga ko javno postiće ili izaziva, bilo usmenim ili putem štampe, interneta ili bilo kojeg drugog sredstva, na nasilje ili mržnju prema pojedincu ili grupi ljudi po osnovu rase, boje kože, religije, nacionalnog ili

⁸ Riigikogu Sitting Reviews, 24.01.2007 <https://www.riigikogu.ee/en/sitting-reviews/the-riigikogu-passed-the-public-procurements-act/> (15.06.2020)

⁹ Estonia: Penal Code <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolidate> (15.06.2020)

¹⁰ Rikoslaki (19.12.1889/39),

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L11> (9.06.2020)

¹¹ Code pénal (Version consolidée au 1 juin 2020),

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=1B58DBD4E1A0B4B4C5CD9A3459DAB808.tplgfr33s_3?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20200609 (9.06.2020)

¹² Νομος 4285/2014, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/98386/nomos-4285-2014 (9.06.2020)

etničkog porijekla, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili invaliditeta na način koji ugrožava javni red ili predstavlja opasnost po život, fizički integritet ili slobodu. Takođe, ista kazna predviđena je za svakoga ko namjerno i javno, bilo usmenim ili putem štampe, interneta ili bilo kojeg drugog načina ili sredstva podržava ili poriče/negira postojanje ili ozbiljnost krivičnih djela genocida, ratne zločine, zločine protiv čovječnosti, Holokaust ili nacističke zločine, a ukoliko su ti zločini utvrđeni međunarodnim sudskim odlukama ili od strane Parlamenta Grčke, i ukoliko je takvo ponašanje usmjereno protiv pojedinca ili grupe ljudi po osnovu rase, boje kože, religije, nacionalnog ili etničkog porijekla, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, i to na način koji može da podstakne na mržnju ili nasilje ili ima prijeteću ili uvredljivu prirodu prema navedenim licima.

HOLANDIJA

S obzirom na to da holandsko zakonodavstvo ne prepoznaže zabranu isticanja konkretnih simbola ili izražavanja određenih stavova u vezi sa ideologijom fašizma, u tom slučaju mogu se primjenjivati jedino odredbe Krivičnog zakonika koje se tiču diskriminacije uopšte. U skladu sa Krivičnim zakonom, kažnjivo je javno izražavanje (usmeno, pismeno ili putem slika) stavova kojima se vrijeđa grupa ljudi na osnovu rase, religije ili vjerovanja, seksualne orijentacije ili fizičkog, psihološkog ili intelektualnog invaliditeta, kao i podsticanje (usmenim, pismenim, ili putem slika) mržnje, diskriminacije, ili nasilja prema ljudima ili njihovoj imovini po gorenavedenim osnovama. Takođe, kažnjivo je i svako javno obraćanje, sa izuzetkom obraćanja sa ciljem predstavljanja činjenica i informacija, za koje se zna ili se može očekivati da je uvredljivo za grupu ljudi na osnovu rase, religije ili vjerovanja, seksualne orijentacije ili fizičkog, psihološkog ili intelektualnog invaliditeta, ili kojim se podstiče mržnja, diskriminacija ili nasilje prema ljudima ili njihovoj imovini po navedenim osnovama, kao i distribucija bilo kakvih materijala za koje se zna ili može očekivati da sadrže takve izjave.¹³

HRVATSKA

U preambuli Ustava Republike Hrvatske¹⁴ navedene su određene ključne istorijske činjenice koje se tiču istorije hrvatskog naroda i države. Premda se u tekstu preambule (kao ni u normativnom dijelu Ustava) konkretno ne spominju antifašizam niti antifašističke vrijednosti, navodi se da se **temelji uspostavljanja državne suverenosti** u Drugom svjetskom ratu nalaze u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH)¹⁵:

„Izražavajući hiljadugodišnju nacionalnu samobitnost i državnu postojanost hrvatskog naroda, potvrđenu slijedom ukupnog istorijskog zbivanja u različitim državnim oblicima te održanjem i razvitkom državotvorne misli o istorijskom pravu hrvatskog naroda na punu državnu suverenost, što se ogledalo, između ostalog, u uspostavljanju temelja državne suverenosti u periodu Drugog svjetskog rata, izraženoj nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941) u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963. – 1990), na istorijskoj prekretnici

¹³ ECPRD upitnik br. 4276 „Ban on Nazi symbols“, januar 2020.

¹⁴ Ustav Republike Hrvatske (*Narodne novine* 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (9.06.2020)

¹⁵ Brošura: PLITVIČKA REZOLUCIJA ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA/NARODNOG OSLOBOĐENJE HRVATSKE, Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, srpanj 2014. <https://app.box.com/s/savg2hzue0vzswdz1odzrr70gayebigs> (8.06.2020)

odbacivanja komunističkog sistema i promjena međunarodnog poretku u Evropi, hrvatski je narod na prvim demokratskim izborima (godine 1990), slobodno izraženom voljom potvrdio svoju hiljadugodišnju državnu samobitnost.“

Posvećenost Hrvatske očuvanju antifašističkih vrijednosti sadržana je u Deklaraciji o antifašizmu¹⁶ koju je Hrvatski sabor na osnovu Ustava Republike Hrvatske (član 80) usvojio na sjednici održanoj 13. aprila 2005. godine. U Deklaraciji koju je Sabor usvojio povodom obilježavanja 60 godina pobjede nad fašizmom, koja se obilježava u Evropi i cijelom svijetu, potvrđena je **antifašistička demokratska utemeljenost i opredijeljenost Republike Hrvatske i hrvatskog društva** te duboka privrženost vrijednostima savremene demokratije. Osim toga, Deklaracijom se podržava obilježavanje pobjede demokratskih snaga svijeta nad strašnim zlom novije istorije oličenim u fašističkoj zavjeri protiv slobode i čovječnosti, naglašava da su vrijednosti i visoki doprinos hrvatskog naroda u borbi protiv fašizma u Drugom svjetskom ratu ugrađeni u temelje samostalne Republike Hrvatske, te potvrđuje da su osnovne vrijednosti antifašizma jednoglasno prihvачene u Republici Hrvatskoj. Ovim dokumentom poziva se na **trajnu afirmaciju i njegovanje antifašističkih vrijednosti** te zaštitu i očuvanje tekovina antifašizma, naglašavajući pritom duboku i trajnu povezanost hrvatskog antifašizma sa opštim demokratskim tekovinama i izgradnjom savremene demokratske Evrope. Dalje, u Deklaraciji se naglašava značaj evropskog odabira Dana pobjede nad fašizmom kao Dana Evrope, podsjećajući da su temelji Evropske unije povezani sa pobjedom nad fašizmom i pridružujući se evropskom opredijeljenju za demokratiju, slobodu, toleranciju, solidarnost i odbacivanje svakog oblika ekstremizma i totalitarizma i pozivaju se državna tijela i javne institucije na objektivno, potpuno i nepristrasno sagledavanje istorijskog perioda Drugog svjetskog rata i antifašizma u Republici Hrvatskoj, ne izjednačavajući antifašistički pokret sa ideologijom komunizma. Na kraju, Deklaracijom se pozivaju državna tijela da zakonskim sredstvima i djelatnošću čuvaju i unapređuju antifašističke tekovine, vrijednosti i opredijeljenja hrvatskog društva i Republike Hrvatske, kao i da rade na očuvanju dostojanstva i zaštite učesnika antifašističke borbe, na očuvanju antifašističke spomeničke baštine kao opštег kulturnog dobra i na ukupnoj zaštiti i afirmaciji temeljnih vrijednosti antifašizma kao zaloga civilizacijske budućnosti i demokratskog evropskog opredijeljenja.

U principu, izuzev navedenog, u hrvatskom zakonodavstvu se eksplicitno i konkretno ne navode antifašističke vrijednosti, niti su, na primjer, posebno propisana krivična djela i kazne u vezi sa prikazivanjem i ispoljavanjem fašističkih i nacističkih simbola ili djelovanjem takvih organizacija. U tom smislu, na počinioce takvih krivičnih djela primjenjuju se odredbe Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, Zakona o javnom okupljanju, Zakona o diskriminaciji, Zakona o sprečavanju nereda na sportskim takmičenjima, te Krivičnog zakona. Na primjer, Krivičnim zakonom¹⁷ predviđene su kazne zatvora zbog **javnog podsticanja na nasilje i mržnju**. Konkretno, ko putem štampe, radija, televizije, računarskog sistema ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način javno podstiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema grupi ljudi ili pripadniku grupe zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla, boje kože, pola, polnog opredijeljenja,

¹⁶ Deklaracija o antifašizmu (Narodne novine br. 51/2005), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_51_971.html (8.06.2020)

¹⁷ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, na snazi od 01.01.2020), član 325 <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (8.06.2020)

rodnog identiteta, invaliditeta ili kakvih drugih osobina, biće kažnjen kaznom zatvora **do tri godine**. Ukoliko neko organizuje ili vodi grupu od tri ili više osoba radi činjenja navedenih djela, biće kažnjen kaznom zatvora **od šest mjeseci do pet godina**. Kaznom zatvora **do tri godine** biće kažnjen svako ko javno odobrava, poriče ili znatno umanjuje krivično djelo genocida, zločina agresije, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina, usmjerenog prema grupi ljudi ili pripadniku grupe zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla ili boje kože, na način koji podstiče nasilje ili mržnju protiv takve grupe ili pripadnika te grupe.

ITALIJA

Ustavom Italije zabranjena je u bilo kojem obliku **obnova rasformirane fašističke partije**. Bez obzira na član 48 Ustava (koji se odnosi na pravo građana da biraju i budu birani), u skladu sa zakonima predviđena su, u periodu ne dužem od pet godina od stupanja na snagu Ustava, privremena ograničenja prava odgovornih osoba fašističkog režima da biraju i budu izabrane.¹⁸ Osim toga, u Italiji je **zakonima predviđeno da apologija fašizma i demonstracija fašizma predstavljaju krivično djelo**.

Shodno Zakonu br. 645 iz 1952. godine (tzv. Zakon *Scelba*), u italijanski pravni sistem uvodi se krivično djelo tzv. **apologija fašizma** (*apologia di fascismo*), koje se odnosi na propagandu u cilju stvaranja udruženja, pokreta ili grupe koja slijedi ili promoviše ciljeve karakteristične za fašističku partiju. Zakonom je, u cilju navedene primjene odredbe Ustava, kažnjiva ne samo obnova fašističke partije, već i sva ponašanja koja veličaju fašizam, odnosno javno veličanje principa, činjenica ili metoda fašizma ili njegove nedemokratske svrhe. Ovim Zakonom predviđena je zatvorska kazna za apologiju fašizma između šest mjeseci i dvije godine, te novčana kazna u iznosu od 206 do 516 eura. Naime, ova kazna predviđena je za lica koji veličaju predstavnike fašizma, principe, činjenice ili metode, kao i fašističke nedemokratske ciljeve. Strože kazne predviđaju se u slučaju otežavajućih okolnosti kao što je **podsticanje i veličanje rasističkih ideja ili metoda** (zatvorska kazna između **jedne i tri godine** i novčane kazne od 516 do 1.032 eura) ili u slučaju **veličanja fašizma putem štampe** (zatvorska kazna između **dvije i pet godina** i novčana kazna od 516 do 2.065 eura).¹⁹

Osim toga, Zakon predviđa da **demonstracija fašizma** predstavlja krivično djelo za čije izvršenje se kažnjavaju lica koja učestvuju na javnim skupovima na kojima se odvijaju aktivnosti karakteristične za rasformiranu fašističku partiju ili nacističke organizacije. Za ovo krivično djelo predviđene su zatvorska i novčana kazna (zatvorska kazna **do tri godine**, a novčana kazna u iznosu između 206 i 516 eura).²⁰

Licima koja počine jedno od navedenih krivičnih djela zabranjeno je (na period od pet godina) obavljanja bilo koje javne funkcije. Takođe, ta lica gube pravo da biraju i budu birana na izborima, kao i sva ostala politička prava na period od pet godina.

Ovo pitanje dodatno je uređeno Zakonom br. 122 iz 1993. godine (tzv. Zakon *Mancini*) koji predviđa kazne za lica koja tokom javnih okupljanja vrše radnje ili prikazuju ambleme ili simbole koji pripadaju ili su karakteristični za organizacije, udruženja, pokrete ili grupe koji podstiču na diskriminaciju ili nasilje zasnovano na rasnoj, etničkoj, nacionalnoj ili

¹⁸ Constitution of the Italian Republic, Transitional and final provisions, XII

¹⁹ Član 4 Zakona br. 645 iz 1952. godine

²⁰ Član 5, ibid.

vjerskoj osnovi. U tom slučaju predviđena je kazna zatvora do tri godine i novčana kazna od 103 do 258 eura.

U Donjem domu Parlamenta Italije 2017. godine **razmotren je i usvojen predlog zakona** čiji je predlagač poslanik Demokratske partije Emanuele Fiano.²¹ Suština novog predloga bila je uvođenje novog člana 293-bis u Krivični zakon, čime bi se predvidjele zatvorske kazne od šest mjeseci do dvije godine za svakoga ko propagira slike ili sadržaje fašističke partije ili njemačke nacističke partije ili njihovih ideologija, između ostalog proizvodnjom, distribucijom, širenjem ili prodajom predmeta koji prikazuju likove, slike ili simbole u vezi sa režimima Musolinija i Hitlera, ili javno iskazuje simbole navedenih partija ili ideologija. U skladu sa Predlogom, kazna bi se uvećala za jednu trećinu ukoliko se propaganda u vezi sa fašističkim i nacističkim režimom vrši putem interneta. Predlog o uvođenju člana 293-bis u Krivični zakon, koji se odnosi na propagandu fašističkog i nacističko-fašističkog režima upućen je Gornjem domu Parlamenta Italije (Senatu)²², gdje su ga razmatrala radna tijela, ali do danas ovaj član nije postao sastavni dio Krivičnog zakona.²³

LETONIJA

U Letoniji se, shodno Krivičnom zakonu, primjenjuje kazna zatvora u trajanju **do pet godina** ili privremeno lišavanje slobode, društveno-korisni rad u zajednici ili novčana kazna za lica koja javno veličaju genocid, zločine protiv čovječnosti, zločine protiv mira ili ratne zločina ili veličaju, poriču ili trivijalizuju počinjenog genocida, zločina protiv čovječnosti, zločina protiv mira ili ratnog zločina, uključujući genocid, zločin protiv čovječnosti, zločin protiv mira ili ratni zločin koji je počinila nacistička Njemačka protiv Republike Letonije i njenih stanovnika.²⁴

Zakon o bezbjednosti na javnim događajima i proslavama za vrijeme održavanja javnog događaja predviđa zabranu:

- propagiranja nasilja, mržnje, otvorenog nacizma i ideologije fašizma;
- upotrebe zastave, grba i himne nacističke Njemačke, simbola i obilježja poput svastike, znakova SS²⁵, osim u slučajevima kada svrha njihove upotrebe nije veličanje.

Dodatno, Zakon o okupljanjima, uličnim povorkama i protestima predviđa da je tokom javnih okupljanja, uličnih povorki i protesta zabranjeno predlagati prisilnu promjenu političkog sistema Letonije, pozivati na nepoštovanje propisa, propagirati nasilje, nacionalnu i rasnu mržnju, isticati otvoreno nacizam, fašizam ili ideologiju komunizma, vršiti ratnu propagandu i podsticati ili predlagati činjenje krivičnih djela i kršenje zakona. Učesnicima navedenih okupljanja zabranjena je upotreba zastava, grba, himne i simbola (čak i u izmijenjenoj formi) bivšeg Sovjetskog saveza i nacističke Njemačke.

²¹ Introduzione dell'articolo 293-bis del codice penale, concernente il reato di propaganda del regime fascista e nazifascista, 7 luglio 2017 <http://documenti.camera.it/leg17/dossier/pdf/GI0485a.pdf> (11.06.2020)

²² Akt Senata br. 2900

²³ Codice Penale <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale> (12.6.2020)

²⁴ Latvia: Criminal Law, Section 74¹ <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966-the-criminal-law> (12.06.2020)

²⁵ SS je akronim od njemačke riječi *Schutz-Staffel* (zaštitini odred) i predstavlja terorističko-policajsku organizaciju u doba nacističkog režima u Njemačkoj, koju je Adolf Hitler osnovao 1925. godine. Izvor: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57655> (12.06.2020)

Organizatorima i učesnicima događaja zabranjeno je da na mjesto događaja donesu bilo koji od navedenih predmeta, kao i da ih drže u posjedu ili u vozilima koja su od mjesta događaja udaljena manje od 500 metara.²⁶

U skladu sa Zakonom o administrativnim prekršajima²⁷, u slučaju kršenja procedura predviđenih za organizovanje i sproveđenje okupljanja, uličnih povorki i protesta, kao i javnih zabavnih i prazničnih događaja, izdaje se upozorenje ili se izriče novčana kazna u iznosu do 350 eura za fizička lica, odnosno u iznosu do 2.900 eura za pravna lica. U slučaju da su isti prekršaji ponovljeni u roku od godinu dana nakon izricanja administrativne kazne, predviđena je novčana kazna u iznosu do 700 eura za fizička lica, odnosno u iznosu do 7.100 eura za pravna lica. Ukoliko su u organizovanje ili sproveđenje neovlašćenih okupljanja, uličnih povorki i protesta, uključeni maloljetnici koji nijesu navršili 16 godina, Zakonom je predviđena novčana kazna u iznosu do 350 eura.

LITVANIJA

Krivični zakonik Litvanije²⁸ predviđa krivičnu odgovornost za javno ispoljavanje podrške krivičnim djelima protiv Litvanije i njenog stanovništva u vrijeme režima Sovjetskog Saveza i nacističke Njemačke, kao i za negaciju ili trivijalizovanje takvih krivičnih djela. U skladu sa Krivičnim zakonikom, svako ko javno podrži zločin genocida i druge zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine kako su definisani pravnim aktima Republike Litvanije, aktima Evropske unije, konačnim (pravosnažnim) odlukama litvanskih sudova ili odlukama međunarodnih sudova, negira ili grubo umanjuje takva krivična djela ako su počinjena na prijeteći, nasilnički ili uvredljiv način ili su rezultirala narušavanjem javnog reda, kao i svako ko javno podržava agresiju Sovjetskog Saveza ili nacističke Njemačke protiv Litvanije, kao i zločin genocida ili druge zločine protiv čovječnosti i ratne zločine počinjene od strane Sovjetskog Saveza ili nacističke Njemačke na teritoriji Republike Litvanije ili teške zločine u periodu od 1990. do 1991. godine protiv Republike Litvanije ili nad njenim stanovnicima, negira ih ili ih grubo umanjuje, **kažnjava se novčanom kaznom, ograničenjem slobode, hapšenjem ili kaznom zatvora do dvije godine**. Za navedene radnje, osim fizičkih lica, odgovaraju i pravna lica.²⁹

Zakon o administrativnim prekršajima predviđa administrativnu odgovornost za širenje ili javnu ispoljavanje simbola totalitarnih država (Sovjetskog Saveza i Trećeg rajha). Shodno Zakonu, širenje ili upotreba na javnom događaju ili bilo kojem drugom masovnom događaju ili drugo prikazivanje zastave, grba ili zastava, obilježja ili uniformi koje sadrže grb nacističke Njemačke, Sovjetskog Saveza, Litvanske sovjetske socijalističke republike, nacističkog simbola svastika i obilježja SS, sovjetskog simbola čekića i srpa, znakova i zastava crvene petokrake zvijezde, slike vođa njemačke nacionalističke partije i komunističke partije Sovjetskog Saveza odgovornih za represiju nad litvanskim državljanima, izvođenje himne nacističke Njemačke, Sovjetskog Saveza ili Litvanske sovjetske socijalističke republike, kažnjava se novčanom kaznom u iznosu od 144 do 289

²⁶ Latvia: Law on Meetings, Processions, and Pickets <https://likumi.lv/ta/en/en/id/42090-on-meetings-processions-and-pickets> (12.06.2020)

²⁷ Latvia: Administrative Violations Code <https://likumi.lv/ta/en/en/id/89648-latvian-administrative-violations-code> (12.6.2020)

²⁸ Criminal Code of Lithuania

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=q8i88l10w&documentId=a84fa232877611e5bca4ce385a9b7048&category=TAD> (12.06.2020)

²⁹ Ibid, član 170²

ura i oduzimanjem instrumenta/predmeta administrativnog prekršaja. Lice nije odgovorno ako su navedene aktivnosti dio muzejske djelatnosti, informisanja javnosti o istorijskim i aktuelnim događajima ili totalitarnom režimu, obrazovanja, nauke, kulture, prikupljanja i trgovine antikvitetima.

Slično tome, Zakon o okupljanjima predviđa zabranu određenih aktivnosti, među kojim su prikazivanje zastave ili grba nacističke Njemačke, Sovjetskog Saveza, Litvanske sovjetske socijalističke republike, slike lidera njemačke nacističke partije ili sovjetske komunističke partije koji su odgovorni za represiju nad litvanskim stanovništvom, simbole ili uniforme nacističkih ili komunističkih organizacija ili zastave ili oznake zasnovane na zastavi ili državnom grbu nacističke Njemačke, Sovjetskog Saveza i Litvanske sovjetske socijalističke republike, simbola svastika i znaka SS, sovjetskog znaka čekića i srpa, sovjetskog znaka crvene petokrake zvijezde ili simbola koji su im nedvosmisleno slični i pripadaju neustavnim organizacijama, kao i za izvođenje himne nacističke Njemačke, Sovjetskog Saveza ili Litvanske sovjetske socijalističke republike.³⁰

MAĐARSKA

Preambulom Ustava Mađarske predviđeno je da pripadnici mađarske nacije ne prihvataju bilo kakvo zakonsko zastarijevanje krivičnih djela protiv čovječnosti počinjenih nad mađarskom nacijom i njenim građanima pod nacional-socijalističkom i komunističkom diktaturom.³¹ Osim toga, Krivični zakonik predviđa kazne za otvoreno negiranje „nacističkih i komunističkih zločina“, te sadrži posebnu odredbu o upotrebi simbola totalitarizma.³²

Poglavlje Krivičnog zakonika koji se odnosi na krivična djela protiv javnog reda sadrži odredbu³³ koja predviđa kaznu zatvora do tri godine za javno podsticanje mržnje protiv:

- mađarske nacije;
- bilo koje nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe; ili
- određene društvene grupe, posebno na osnovu invaliditeta, rodnog identiteta ili seksualne orijentacije.

Krivični zakonik predviđa i krivično djelo otvorenog poricanja/negiranja nacističkih i komunističkih zločina. Konkretno, shodno propisima, svako lice koje pred javnošću negira krivična djela genocida ili druga krivična djela protiv čovječnosti počinjena tokom nacističkog i komunističkog režima ili izražava bilo kakvu sumnju ili navodi da su takva djela beznačajna ili pokušava da opravda krivicu za počinjena krivična djela kažnjava se kaznom zatvora **do tri godine**.³⁴

Upotreba simbola totalitarizma takođe je zabranjena Krivičnim zakonom. Svako ko distribuira, upotrebljava pred javnošću ili javno izlaže svastiku (kukasti krst), obilježja SS,

³⁰ Republic of Lithuania Law on Meetings, Article 5, paragraph 3

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/69fec2a047d411e4ba2fc5e712e90cd4?jfwid=-fxdp8g15> (12.06.2020)

³¹ The Fundamental Law of Hungary <https://www.refworld.org/pdfid/53df98964.pdf> (11.06.2020)

³² Hungary: Criminal Code, Act C of 2012, <https://www.refworld.org/docid/4c358dd22.html> (12.06.2020)

³³ Krivični zakonik, Poglavlje 32, član 332

³⁴ Ibid, član 333

krst u obliku strijele³⁵, srp i čekić, crvenu petokraku zvijezdu ili bilo koji simbol koji upućuje na navedeno u cilju narušavanja javnog mira, posebno na način kojim se vrijeđa dostojanstvo žrtava totalitarnih režima, smatra se krivim za prekršaj koji se kažnjava pritvorom, ukoliko to nije dovelo do težeg krivičnog djela.³⁶ Upotreba ovih simbola dozvoljena je isključivo u obrazovne, naučne i umjetničke svrhe.

NORVEŠKA

U Norveškoj nije zabranjeno isticanje fašističkih i nacističkih simbola, jer je isticanje simbola generalno zagarantovano pravom na slobodu izražavanja. Međutim, Krivični zakonik sadrži pravni osnov za krivično gonjenje u slučajevima govora mržnje, pod određenim uslovima.

POLJSKA

U skladu sa Krivičnim zakonikom Poljske propisane su kazne za „promovisanje“ fašističkog ili bilo kojeg drugog totalitarnog režima ili države, kao i „predstavljanje“ sa ciljem širenja bilo kakvog štampanog, snimljenog ili drugog zapisa koji sadrži materijal kojim se navedeni sistemi promovišu.

U skladu sa ovim odredbama, svako ko javno promoviše fašistički ili drugi totalitarni sistem ili državu, ili podstiče mržnju zasnovanu na nacionalnim, etničkim, rasnim, vjerskim razlikama ili nereligioznosti, može biti kažnjen novčano, ograničavanjem slobode, ili kaznom zatvora u trajanju **do dvije godine**.

Ista kazna propisana je i za svakoga ko distribuira, proizvodi, snima, posjeduje, pribavi, skladišti, predstavi, nosi ili pošalje bilo koji štampani, snimljeni ili drugi zapis koji sadrži materijal kojim se navedeni sistemi promovišu. U tom slučaju sud naređuje i predaju tih zapisa, odnosno materijala, čak i ukoliko oni nijesu u vlasništvu okrivljenog. Izuzetak u ovom pogledu može da bude vršenje opisanih aktivnosti iz umjetničkih, obrazovnih ili naučnih razloga, ili u kolecionarske svrhe.³⁷

U Sejmu, poljskom parlamentu, Zakonom od 18. decembra 1998. ustanovljen je **Institut nacionalnog sjećanja**³⁸, državna institucija zadužena za procesuiranje, arhiviranje i obrazovanje u vezi sa zločinima protiv poljskog naroda. Odredbama ovog zakona izričito je zabranjeno javno poricanje zločina za koje je Institut nadležan, koje je u suprotnosti sa utvrđenim činjenicama (prvenstveno se odnosi na djelovanje njemačkog Trećeg Rajha i Sovjetskog Saveza na teritoriji Poljske), i kažnjivo je kaznom zatvora do tri godine.³⁹

³⁵ Krst u obliku strijele simbol je Partije strelastog krsta Mađarske (*Nyilaskeresztes Párt*) koja je bila fašistička oružana politička organizacija koja je kontrolisala mađarsku vladu od oktobra 1944. do aprila 1945. za vrijeme Drugog svjetskog rata. Izvor: Enciklopedija *Britannica* <https://www.britannica.com/topic/Arrow-Cross-Party> (12.06.2020)

³⁶ Ibid, član 335.

³⁷ ECPRD upitnik br. 4276 „Ban on Nazi symbols“, januar 2020.

³⁸ Puno ime institucije je Institut nacionalnog sjećanja – Komisija za procesuiranje zločina protiv poljskog naroda (poljski: *Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu; IPN*)

³⁹ Act of 18 December 1998 on the Institute of National Remembrance - Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation (*Journal of Laws*, 19 December 1998),

http://www.memoriaabierta.org.ar/materiales/pdf/act_poland_1998_inr.pdf (11.06.2020)

PORUGAL

Ustav Portugala iz 1976. godine, usvojen nakon što je u revoluciji od 25. aprila 1974. godine srušen fašistički i autoritarni režim Antonija Salazara, sadrži odredbu kojom se ograničava propisana sloboda udruživanja građana. Naime, ovom ustavnom odredbom eksplicitno se zabranjuju oružane organizacije, udruženja vojnog ili paravojnog tipa, kao i **organizacije koje su rasističke ili predstavljaju fašističku ideologiju** (član 46). Takođe, član 13 Ustava sadrži odredbu kojom se garantuje jednak nivo dostojanstva i jednakost pred zakonom bez obzira na porijeklo, pol, rasu, jezik, državu porijekla, vjeroispovijest, politička ili ideološka uvjerenja, nivo obrazovanja, ekonomsku situaciju, socijalne okolnosti ili seksualnu orientaciju.

Zakonom br. 2/2003 o političkim partijama, usvojenom 22. avgusta 2003. godine, zabranjeno je osnivanje političkih partija koje su po svojoj prirodi oružane, vojne, miltarizovane ili paravojne organizacije, kao i političkih partija koje su rasističke ili predstavljaju fašističku ideologiju.

Krivični zakonik Portugala sadrži kaznene odredbe koje se tiču kršenja „kulturnog identiteta i ličnog integriteta“, uključujući diskriminaciju, kao i podsticanje mržnje i nasilja. Naime, osnivanje organizacija ili organizovanje propagandnih aktivnosti kojima se podstiču diskriminacija, mržnja ili nasilje prema jednoj osobi ili grupi ljudi na osnovu rase, boje kože, etničkog ili nacionalnog porijekla, vjeroispovijesti, pola, seksualne orientacije, rodnog identiteta ili fizičkog ili mentalnog invaliditeta, kao i podsticanje takvih aktivnosti, učestvovanje u njima ili njihovo pomaganje ili finansiranje, kažnjivo je kaznom zatvora između jedne i osam godina.

Takođe, kazna zatvora između šest mjeseci i pet godina propisana je za svakoga ko javno, putem podsticanja, poricanja ili ozbiljne banalizacije genocida, zločina protiv mira ili zločina protiv čovječnosti:

- prouzrokuje činove nasilja prema jednoj osobi ili grupi ljudi na osnovu njihove rase, boje kože, etničkog ili nacionalnog porijekla, vjeroispovijesti, pola, seksualne orientacije, rodnog identiteta ili fizičkog ili mentalnog invaliditeta;
- okleveće ili povrijedi jednu osobu ili grupu ljudi zbog njihove rase, boje kože, etničkog ili nacionalnog porijekla, vjeroispovijesti, pola, seksualne orientacije, rodnog identiteta ili fizičkog ili mentalnog invaliditeta;
- prijeti jednoj osobi ili grupi ljudi na osnovu njihove rase, boje kože, etničkog ili nacionalnog porijekla, vjeroispovijesti, pola, seksualne orientacije, rodnog identiteta ili fizičkog ili mentalnog invaliditeta; ili
- podstiče nasilje ili mržnju prema jednoj osobi ili grupi ljudi na osnovu njihove rase, boje kože, etničkog ili nacionalnog porijekla, vjeroispovijesti, pola, seksualne orientacije, rodnog identiteta ili fizičkog ili mentalnog invaliditeta.⁴⁰

RUMUNIJA

U Rumuniji je zakonom zabranjeno isticanje fašističkih i nacističkih simbola, u skladu sa odredbama Zakona br. 107 od 27. aprila 2006. godine o odobravanju Vladinog hitnog dekreta br. 31/2002 o zabrani organizacija i simbola fašističkog, legionarskog, rasističkog

---

⁴⁰ ECPRD upitnik br. 4276 „Ban on Nazi symbols“, januar 2020.

ili ksenofobnog karaktera i promovisanja kulta ličnosti osoba osuđenih za zločine protiv mira i čovječnosti.

Sa ciljem prevencije i suzbijanja podsticanja na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, diskriminaciju ili vršenje genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, ovim dekretom je zabranjeno postojanje organizacija i simbola fašističke, legionarske, rasističke ili ksenofobne prirode, kao i promovisanje kulta ličnosti proglašenih krivima za genocid, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine. Takođe, kazna zatvora između **tri i deset godina**, kao i gubljenje određenih prava, propisani su za iniciranje ili osnivanje fašističke, rasističke ili ksenofobne organizacije, kao i članstvo ili podršku takvim grupama u bilo kom obliku.

Pravljenje, prodaja, širenje i posjedovanje u svrhu širenja fašističkih, rasističkih ili ksenofobnih simbola kažnivo je kaznom zatvora **između tri mjeseca i tri godine**, kao i suspenzijom određenih prava. Ista kazna propisana je i za javnu upotrebu fašističkih, legionarskih, rasističkih ili ksenofobnih simbola, dok se kaznom zatvora između jedne i pet godina kažnjava širenje ili činjenje dostupnim javnosti, na bilo koji način putem informacione tehnologije, rasističkih i ksenofobnih materijala. Izuzetke od ovih kaznenih odredbi predstavljaju aktivnosti koje se vrše u interesu umjetnosti ili nauke, istraživanja ili prosvjete, kao i sa ciljem rasprave o pitanjima od javnog interesa.⁴¹

SLOVAČKA

Slovačko zakonodavstvo eksplicitno ne predviđa zaštitu antifašističkih vrijednosti, zabranu upotrebe fašističkih i nacističkih simbola ili zabranu propagiranja fašističke i nacističke ideologije. Međutim, u Krivičnom zakoniku⁴² su sve aktivnosti pojedinaca ili grupe koje podržavaju ili promovišu grupe koje imaju za cilj suzbijanje osnovnih prava i sloboda predstavljene u okviru pojma ekstremizam. Ovo ukazuje na to da je svaka aktivnost usmjerena na suzbijanje osnovnih ljudskih prava kriminalizovana zakonom. Svaka proizvodnja i širenje ekstremističkog materijala smatra se krivičnim djelom. Ovo se takođe odnosi i na prodaju robe sa nacističkim simbolima, kao i nacističkim antikvitetima.⁴³

Ekstremistički materijal je pisana, grafička, slikovna, zvučna ili audiovizuelna reprodukcija:

- tekstova i deklaracija, zastava, bedževa, parola ili simbola, grupa i pokreta koji su ili su bili usmjereni na suzbijanje osnovnih ljudskih prava;
- programa ili ideologija grupa i pokreta koji su ili su bili usmjereni na suzbijanje osnovnih ljudskih prava i sloboda;
- zagovaranja, promovisanja ili podsticanja mržnje, nasilja ili neopravdanog postupanja prema grupi ili pojedincima na osnovu njihove rase, nacionalnosti, boje kože, etničke pripadnosti, porijekla ili vjeroispovijesti;
- opravdanja, odobravanja ili negiranja djela genocida, zločina protiv mira, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina, ako je počinilac ili učesnik ovog djela osuđen

⁴¹ Ibid.

⁴² Criminal Code No. 300/2005

https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf (9.06.2020)

⁴³ ECPRD upitnik br. 4276 „Ban on Nazi symbols“, januar 2020.

pravosnažnom presudom međunarodnog suda utvrđenog međunarodnim javnim pravom čija je nadležnost priznata od strane Slovačke.⁴⁴

Svako lice koje, javno ili na javno dostupnim mjestima, posebno koristeći zastave, bedževe, uniforme i slogane, izražava empatiju sa grupom, pokretom ili ideologijom koja je ili je bila usmjerena na suzbijanje osnovnih prava i sloboda ili koja izražava rasnu, etničku, nacionalnu i vjersku mržnju, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine. Ista kazna biće izrečena licu koje koristi izmijenjene zastave, bedževe, uniforme ili slogane koji podsjećaju na originale.⁴⁵

Krivični zakonik u članu 422d predviđa krivičnu odgovornost za negiranje činjenica utvrđenih presudom Nirnberškog suda i za odobravanje krivičnih djela propisanih presudom. Onaj ko javno negira, odobrava ili pokušava da opravda Holokaust, zločine zasnovane na režimu na osnovu fašističke ideologije, zločine režima koji se zasnivaju na komunističkoj ideologiji ili zločine drugih pokreta koji krše, prijete ili pokušavaju da suzbiju osnovna prava i slobode, kazniće se zatvorom **od šest mjeseci do tri godine**.

SLOVENIJA

Zakonodavstvo Slovenije izričito ne štiti antifašističke vrijednosti i ne zabranjuje upotrebu fašističkih i nacističkih simbola. Međutim, zabrana podsticanja diskriminacije, mržnje i nasilja na bilo kojoj osnovi je regulisana zakonodavstvom.

Ustav Republike Slovenije⁴⁶ u članu 63 predviđa da je svako podsticanje na nacionalnu, rasnu, vjersku ili drugu nejednakost i podsticanje na nacionalnu, rasnu, vjersku ili drugu mržnju i netrpeljivost protivustavno, kao i svako podsticanje na nasilje i rat.

Krivični zakonik⁴⁷ u članu 297 (Javno podsticanje mržnje, nasilja ili netolerancije) predviđa:

*Ko javno podstiče ili raspiruje etničku, rasnu, vjersku ili drugu mržnju, razdor ili netoleranciju ili podstiče bilo koju drugu nejednakost na osnovu tjelesnih ili mentalnih nedostataka ili seksualne orientacije kazniće se kaznom zatvora **do dvije godine**.*

Istom kaznom kazniće se osoba koja javno širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili pruža bilo koji vid pomoći rasističkim aktivnostima ili negira, umanjuje značaj, odobrava, omalovažava, ismijava ili zagovara genocid, Holokaust, zločine protiv čovječnosti, ratni zločin, agresiju ili druga djela protiv čovječnosti.

Ako je djelo podsticanja mržnje, nasilja ili netolerancije počinjeno objavom u sredstvima javnog informisanja, kazniće se i urednik, odnosno osoba koja ga je mijenjala, osim ako je emisija emitovana uživo i nije bilo moguće spriječiti djelo.

*Ako je djelo počinjeno uz prisilu, zlostavljanje, ugrožavanje bezbjednosti, vrijeđanje etničkih, nacionalnih ili vjerskih simbola, oštećenje tuđih stvari, skrnavljenje spomenika, spomen-obilježja ili grobnica, počinilac će se kazniti kaznom zatvora **do tri godine**.*

⁴⁴ Član 130 stav 7 Krivičnog zakonika.

⁴⁵ Član 422 Krivičnog zakonika.

⁴⁶ Constitution of the Republic of Slovenia,

<https://www.dzrs.si/wps/portal/en/Home/PoliticniSistem/UstavaRepublikeSlovenije> (9.06.2020)

⁴⁷ Criminal Code, <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/si/si045en.pdf> (9.06.2020)

*Ako je djelo počinilo službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili prava, kazniće se kaznom zatvora **do pet godina**.*

Sredstva i predmeti sa porukama, kao i oprema namijenjena za njihovo izrađivanje, umnožavanje i distribuciju oduzeće se ili će se njihova upotreba na odgovarajući način onemogućiti.

Član 8 Zakona o masovnim medijima⁴⁸ (Zabranjana podsticanja na nejednakost i netoleranciju) predviđa: „Zabranjeno je emitovanje programa koji podstiče nacionalnu, rasnu, vjersku, seksualnu ili bilo koju drugu nejednakost, nasilje i rat, ili podstiče nacionalnu, rasnu, vjersku, seksualnu ili bilo koju drugu mržnju i netrpeljivost. Takođe, Zakon o masovnim medijima predviđa da oglašavanje ne može da podstiče diskriminaciju na osnovu rase, pola ili etničke pripadnosti, političke ili vjerske netrpeljivosti ili kršenja na osnovu vjerskih ili političkih uvjerenja“.⁴⁹

Novčanom kaznom u iznosu od 1.050 do 83.500 eura kazniće se za prekršaj emiter koji je pravno lice ili preduzetnik ako putem reklama posredstvom svog masovnog medija podstiče diskriminaciju na osnovu rase, pola ili etničke pripadnosti, političke ili vjerske netrpeljivosti ili kršenja na osnovu vjerskih ili političkih uvjerenja.⁵⁰

SRBIJA

Zakonom o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obilježja⁵¹ uređuje se zabrana manifestacija, isticanje simbola ili obilježja ili bilo kakvog drugog djelovanja neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja kojim se na bilo koji način povređuju ustavna prava ili slobode građana, i propisuju sankcije za povredu ovog zakona.

Zabranjuju se manifestacije, isticanje simbola ili obilježja ili bilo kakvo drugo djelovanje pripadnika i pristalica neonacističkih i fašističkih organizacija i udruženja kojima se propagiraju ideje i djelatnosti takvih organizacija i udruženja. Ukoliko nadležni organ utvrdi da registrovana organizacija ili udruženje postupaju suprotno Zakonu, pokrenuće postupak za brisanje iz registra.

Zabranjuje se proizvodnja, umnožavanje, skladištenje, prezentacija, veličanje ili na bilo koji drugi način širenje propagandnog materijala, simbola ili obilježja kojima se izaziva, podstiče ili širi mržnja ili netrpeljivost prema slobodnim opredjeljenjima građana, rasna, nacionalna, ili vjerska mržnja ili netrpeljivost, propagiraju ili opravdavaju neonacističke i fašističke ideje i organizacije, ili se na drugi način ugrožava pravni poredak.

Zabranjuje se proizvodnja, umnožavanje, skladištenje, prezentacija, širenje ili na bilo koji drugi način upotreba simbola kojima se propagiraju ili opravdavaju ideje, radnje ili postupci lica za koje su ta lica osuđena za ratne zločine.

⁴⁸ The Mass Media Act https://www.rtvslo.si/files/razno/mass_media_act.pdf (9.06.2020)

⁴⁹ Član 47 Zakona o masovnim medijima

⁵⁰ Član 129 Zakona o masovnim medijima

⁵¹ Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obilježja ("Sl. Glasnik RS", br. 41/2009) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_manifestacija_neonacistickih_ili_fasistickih_organizacija_i_udruzenja_i_zabrani_upotrebe_neonacistickih.html (9.06.2020)

Manifestacijom, isticanjem simbola ili obilježja ili bilo kakvim drugim djelovanjem pripadnika ili pristalica neonacističkih i fašističkih organizacija i udruženja smatra se svaki organizovani ili spontani javni nastup na kojem se izaziva, podstiče ili širi mržnja ili netrpeljivost prema pripadnicima bilo kojeg naroda, nacionalne manjine, crkve ili vjerske zajednice.

Izazivanjem, podsticanjem i širenjem mržnje ili netrpeljivosti smatra se činjenje dostupnim javnosti simbola, obilježja ili propagandnog materijala koji sadrže neonacistička ili fašistička obilježja preko računarskih sistema. Propagandnim materijalom, simbolima i obilježjima smatraju se naročito: zastave, bedževi, oznake, crteži, grafiti, amblemi, fonografski zapisi, muzički sastavi, fotografije, parole, uniforme, ili djelovi uniformi. Neonacističkim ili fašističkim organizacijama ili udruženjima smatraju se one organizacije ili udruženja koje u svojim statutima ili programskim dokumentima afirmišu ili šire neonacističke ili fašističke ideje i postupke.

Novčanom kaznom od 42,37 do 422,93 eura⁵² (od 5.000 do 50.000 dinara) kazniće se za prekršaj fizičko lice koje učestvuje u manifestaciji, ističe simbole ili obilježja ili djelovanjem na bilo koji drugi način kao pripadnik ili pristalica neonacističke ili fašističke organizacije ili udruženja propagira ideje i djelatnost takve organizacije i udruženja. Kazniće se i registrovana organizacija ili udruženje novčanom kaznom od 847,38 do 8.473,88 eura (od 100.000 do 1.000.000 dinara) ako prekršaj izvrši fizičko lice koje je njen član.

Novčanom kaznom od 847,38 do 8.473,88 eura (100.000 do 1.000.000 dinara) kazniće se za prekršaj pravno lice ako:

- proizvodi, umnožava, skladišti, prezentuje, veliča ili na bilo koji način širi propagandni materijal, simbole ili obilježja kojima se izaziva, podstiče ili širi rasna, nacionalna ili vjerska mržnja ili netrpeljivost, propagiraju ili opravdavaju neonacističke ili fašističke ideje ili organizacije ili se na drugi način ugrožava pravni poredak;
- proizvodi, umnožava, skladišti, prezentuje, širi ili na bilo koji drugi način upotrijebi simbole kojima se vrši propagiranje ili opravdavanje ideja, radnji ili postupaka lica koja su osuđena za ratne zločine.⁵³

Srbija je ratifikovala Rezoluciju UN-a za suzbijanje veličanja nacizma, neonacizma i drugih praksi koje doprinose podsticanju savremenih oblika rasizma, radikalne diskriminacije, ksenofobije i srodne netrpeljivosti.⁵⁴

Vlada Srbije je usvojila Državni program obeležavanja godišnjica istorijskih događaja oslobođilačkih ratova Srbije⁵⁵, koji je razvijen u znak potrebe za očuvanjem dostojanstvenog sjećanja na žrtve i učesnike oružanih sukoba u prošlosti, u cilju jačanja i

⁵² Za konvertovanje nacionalnih valuta u euro korišćen je konverter Oanda, unos na URL: <https://www1.oanda.com/currency/converter/> (09.06.2020)

⁵³ Članovi 1 – 8 Zakona o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obilježja

⁵⁴ Glorification of Nazism: inadmissibility of certain practices that contribute to fuelling contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, <https://www.refworld.org/docid/51b850984.html> (10.06.2020)

⁵⁵ Državni program obeležavanja godišnjica istorijskih događaja oslobođilačkih ratova Srbije <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/godisnjice-istorijskih-dogadjaja-oslobodilačkih-ratova-srbije> (10.06.2020)

dalje afirmacije principa patriotizma, antifašizma, razumijevanja, saradnje, kao i borbe protiv antisemitizma. Važni datumi uključuju Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta (27. januar), Dan sjećanja na žrtve Holokausta, genocida i ostalih žrtava fašizma u Drugom svjetskom ratu (22. april) i Međunarodni dan borbe protiv fašizma i antisemitizma (9. novembar).

ŠVEDSKA

U švedskom zakonodavstvu odredba o agitaciji protiv neke grupe stanovništva propisana Krivičnim zakonom⁵⁶ može se primijeniti na slučajeve prikazivanja nacističkih simbola ili prodavanja robe sa takvim simbolima.

Lice koje u izjavi ili drugom obliku komunikacije prijeti ili izražava prezir prema nacionalnoj ili etničkoj grupi ili drugoj grupi ljudi sa aluzijom na rasnu pripadnost, boju kože, nacionalno ili etničko porijeklo, vjerska uvjerenja ili seksualnu orijentaciju, kazniće se za blaži prekršaj kaznom zatvora **do dvije godine ili novčanom kaznom**. Ako se krivično djelo smatra teškim, lice će se kazniti kaznom zatvora u trajanju **od najmanje šest mjeseci i najviše četiri godine** zbog grube agitacije protiv nacionalne ili etničke grupe. Prilikom procjene da li je zločin težak, posebno se uzima u obzir da li je izjava posebno prijeteća ili uvredljiva, i da li je dostupna velikom broju ljudi.⁵⁷

Obično se nošenje ili prikazivanje na drugi način fašističkih ili nacističkih simbola u javnosti izražava kao prezir prema određenim rasama. Međutim, da bi se distribucija materijala smatrala krivičnim djelom, materijal mora biti distribuiran većem broju ljudi. Ostali oblici prikazivanja fašističkih i nacističkih simbola mogu uključivati isticanje zastave na javnim mjestima ili objavljivanje simbola na internetu.⁵⁸

ŠPANIJA

U španskom Ustavu⁵⁹ utvrđeno je da su svi Španci jednaki pred zakonom, bez ikakve diskriminacije na osnovu rase, pola, religije, mišljenja ili bilo kojeg drugog ličnog ili društvenog stanja ili okolnosti.⁶⁰

Ideološka, religijska i vjerska sloboda pojedinaca i zajednica u svojim manifestacijama je zagarantovana bez ikakvih ograničenja osim onih potrebnih za održavanje javnog reda zaštićenog zakonom. Niko ne može biti primoran da svjedoči o svojoj ideologiji, religiji ili vjerovanjima.⁶¹

Zakon protiv nasilja, rasizma, ksenofobije i netolerancije u sportu⁶² zabranjuje davanje izjava u štampanim, audiovizuelnim ili medijima na internetu, koje na nasilan i agresivan

⁵⁶ The Swedish Criminal Code

[\(10.6.2020\)](https://www.legislationline.org/download/id/8662/file/Sweden_criminal_code_am2020_en.pdf)

⁵⁷ Poglavlje 18 član 8 Krivičnog zakonika

⁵⁸ ECPRD upitnik br. 3517 „Penalties for displaying Fascist and Nazi symbols“, septembar 2017.

⁵⁹ Spanish Constitution

[\(12.06.2020\)](http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf)

⁶⁰ Član 14 Ustava Španije

⁶¹ Član 16 Ustava Španije

⁶² Ley 19/2007, de 11 de julio, contra la violencia, el racismo, la xenofobia y la intolerancia en el deporte [\(12.06.2020\)](https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-13408-consolidado.pdf)

način prijete ili podstiču na nasilje učesnike sportskih događaja ili takmičenja ili ljudi koji im prisustvuju, kao i stvaranje neprijateljske klime ili podsticanje fizičke konfrontacije između onih koji učestvuju u sportskim događajima ili takmičenjima ili između ljudi koji im prisustvuju. Takođe zabranjeno je širenje sadržaja koji promovišu ili podržavaju nasilje ili podstiču terorističko, rasističko, ksenofobno ili netolerantno ponašanje, ili koji predstavljaju očigledan prezir prema učesnicima takmičenja ili sportskog događaja ili prema žrtvama terorizma i njihovim porodicama.⁶³

Zakon o priznavanju i proširenju prava i uspostavljanju mjera u korist onih koji su pretrpjeli progon ili nasilje tokom građanskog rata i diktature⁶⁴ ima za cilj promovisanje demokratskih vrijednosti i principa, omogućavanje saznanja o činjenicama i okolnostima koje su se dogodile tokom građanskog rata i diktature, kao i osiguranje očuvanja dokumenata vezanih za taj period.⁶⁵

Krivični zakonik⁶⁶ u članu 510 predviđa da će se kaznom zatvora **od jedne do četiri godine** i novčanom kaznom kazniti:

- oni koji javno promovišu ili podstiču, direktno ili indirektno, mržnju, neprijateljstvo, diskriminaciju ili nasilje nad nekom grupom, njenim dijelom ili protiv neke osobe na osnovu njihovog članstva u grupi, iz rasističkih, antisemitskih ili drugih razloga koji se odnose na ideologiju, religiju ili uvjerenja, porodičnu situaciju, pripadnost etničkoj grupi, rasi ili naciji, nacionalnom porijeklu, seksualnoj orijentaciji ili identitetu, zbog pola, bolesti ili invaliditeta;
- oni koji proizvode, razrađuju, posjeduju u svrhu širenja, olakšavaju pristup trećim licima, distribuciju, širenje ili prodaju spisa ili bilo koje druge vrste materijala ili medija koji su, zbog svog sadržaja, pogodni za promovisanje ili podsticanje (direktno ili indirektno) mržnje, neprijateljstva, diskriminacije ili nasilja nad nekom grupom, njenim dijelom ili protiv neke osobe utvrđene na osnovu njihovog članstva u grupi, iz rasističkih, antisemitskih ili drugih razloga koji se odnose na ideologiju, religiju ili uverenja, porodičnu situaciju, pripadnost etničkoj grupi, rasi ili naciji, nacionalnom porijeklu, seksualnoj orijentaciji ili identitetu, zbog pola, bolesti ili invaliditeta.
- oni koji javno negiraju, ozbiljno trivijalizuju ili veličaju zločine genocida, zločine protiv čovječnosti ili protiv zaštićenih osoba i imovine u slučaju oružanog sukoba, ili veličaju počinitelje zločina, kada su zločini počinjeni protiv grupe ili njenog dijela ili protiv pojedinca iz rasističkih, antisemitskih ili drugih razloga koji se odnose na ideologiju, religiju ili uvjerenja, porodičnu situaciju ili etničku grupu, rasu ili naciju, njihovo nacionalno porijeklo, seksualnu orijentaciju ili identitet, pol, bolest ili invaliditet, kada se na taj način promoviše ili favorizuje nasilje, neprijateljstvo, mržnja ili diskriminacija.

⁶³ Član 23 Zakona protiv nasilja, rasizma, ksenofobije i netolerancije u sportu

⁶⁴ Ley 52/2007, de 26 de diciembre, por la que se reconocen y amplían derechos y se establecen medidas en favor de quienes padecieron persecución o violencia durante la guerra civil y la dictadura <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-22296> (12.06.2020)

⁶⁵ Član 1 Zakona o priznavanju i proširenju prava i uspostavljanju mera u korist onih koji su pretrpjeli progon ili nasilje tokom građanskog rata i diktature

⁶⁶ Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-3439> (12.06.2020)

Krivični zakonik⁶⁷ definiše genocid kao teško krivično djelo velikog obima. Širenje ideja ili doktrina negiranja ili opravdanje genocida na bilo koji način smatra se krivičnim djelom. Međutim, Ustavni sud Španije je odlukom od 7. novembra 2007. godine (STC 235/2007), riječ „negiranje“ proglašio neustavnom i prema tome i nevažećom, jer je ova odredba u suprotnosti sa slobodom govora, tako da se samo ideje ili doktrine koje „opravdavaju“ genocid smatraju krivičnim djelom.⁶⁸

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

Zakon o javnom redu⁶⁹ predviđa niz načina narušavanja javnog reda koji mogu biti prepoznati kao podstrekivanje rasne mržnje, ali to zavisi od okolnosti u konkretnom slučaju. Osoba koja koristi prijeteće, nasilne ili uvredljive riječi ili prikazuje bilo kakav pisani materijal koji prijeti, zloupotrebljava ili vrijeđa, kriva je ukoliko namjerava da na taj način podstakne rasnu mržnju.⁷⁰

Vlada je 2015. godine usvojila Strategiju za borbu protiv ekstremizma⁷¹ koja ima za cilj borbu protiv svih oblika ekstremizma, uključujući i neonacistički ekstremizam.

---

⁶⁷ Član 670, stav 1 Zakonika

⁶⁸ Pregled zakonskih zabrana negiranja genocida – Španija, Istraživački sektor Parlamenta Bosne i Hercegovine,

<https://www.parlament.ba/Publication/Read/3954?title=pregled-zakonskih-zabrana-negiranja-genocida&pageId=0> (15.06.2020)

⁶⁹ Public Order Act 1986, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/section/5> (10.06.2020)

⁷⁰ Član 18 Zakona o javnom redu

⁷¹ Counter-Extremism Strategy

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/470088/51859_Cm9148_Accessible.pdf (12.06.2020)

IZVORI INFORMACIJA

Act of 18 December 1998 on the Institute of National Remembrance - Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation (*Journal of Laws*, 19 December 1998),
http://www.memoriaabierta.org.ar/materiales/pdf/act_poland_1998_inr.pdf

Bekendtgørelse af straffeloven (*LBK nr 976 af 17/09/2019*),
<https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2019/976>

Brošura: PLITVIČKA REZOLUCIJA ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA/NARODNOG OSLOBOĐENJE HRVATSKE, Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, srpanj 2014. <https://app.box.com/s/savg2hzue0vzswdz1odzrr70gayebigs>

Code pénal (*Version consolidée au 1 juin 2020*),
https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=1B58DBD4E1A0B4B4C5CD9A3459DA8808.tplgfr33s_3?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20200609

Codice Penale, <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>

Constitution of the Italian Republic, Transitional and final provisions, XII

Constitution of the Republic of Slovenia,
<https://www.dzrs.si/wps/portal/en/Home/PoliticniSistem/UstavaRepublikeSlovenije>

Counter-Extremism Strategy,
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/470088/51859_Cm9148_Accessible.pdf

Criminal Code No. 300/2005,
https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf

Criminal Code of Lithuania, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=q8i88l10w&documentId=a84fa232877611e5bca4ce385a9b7048&category=TAD>

Criminal Code, <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/si/si045en.pdf>

Deklaracija o antifašizmu (*Narodne novine br. 51/2005*), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_51_971.html

Državni program obeležavanja godišnjica istorijskih događaja oslobođilačkih ratova Srbije
<https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/godisnjice-istorijskih-dogadjaja-oslobodilackih-ratova-srbije>

ECPRD upitnik br. 4276 „Ban on Nazi symbols“, januar 2020.

ECPRD upitnik br. 3517 „Penalties for displaying Fascist and Nazi symbols“, septembar 2017.

Istraživački centar Skupštine Crne Gore

Enciklopedija Britannica <https://www.britannica.com/topic/Arrow-Cross-Party>

Estonia: Penal Code, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>

European Parliament Resolution of 19 September 2019 on the Importance of European Remembrance for the Future of Europe (2019/2819(RSP)),

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0021_EN.html

European Parliament Resolution of 25 October 2018 on the Rise of Neo-fascist Violence in Europe (2018/2869(RSP)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0428_EN.html

Glorification of Nazism: inadmissibility of certain practices that contribute to fuelling contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, <https://www.refworld.org/docid/51b850984.html>

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57655>

Hungary: Criminal Code, Act C of 2012, <https://www.refworld.org/docid/4c358dd22.html>

Introduzione dell'articolo 293-bis del codice penale, concernente il reato di propaganda del regime fascista e nazifascista, 7 luglio 2017

<http://documenti.camera.it/leg17/dossier/pdf/GI0485a.pdf>

Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, na snazi od 01.01.2020), član 325, <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>

Latvia: Administrative Violations Code

<https://likumi.lv/ta/en/en/id/89648-latvian-administrative-violations-code>

Latvia: Criminal Law, Section 74¹ <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966-the-criminal-law>

Latvia: Law on Meetings, Processions, and Pickets, <https://likumi.lv/ta/en/en/id/42090-on-meetings-processions-and-pickets>

Ley 19/2007, de 11 de julio, contra la violencia, el racismo, la xenofobia y la intolerancia en el deporte, <https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-13408-consolidado.pdf>

Ley 52/2007, de 26 de diciembre, por la que se reconocen y amplían derechos y se establecen medidas en favor de quienes padecieron persecución o violencia durante la guerra civil y la dictadura <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-22296>

Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-3439>

Oanda Currency Converter, <https://www1.oanda.com/currency/converter/>

Predlog zakona o zabrani negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti, 5. 9. 2011. godine,
<https://www.parlament.ba/law/LawDetails?lawId=733>

Pregled zakonskih zabrana negiranja genocida – Španija, Istraživački sektor Parlamenta Bosne i Hercegovine, <https://www.parlament.ba/Publication/Read/3954?title=pregled-zakonskih-zabrana-negiranja-genocida&pageId=0>

Public Order Act 1986, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/section/5>

Republic of Lithuania Law on Meetings, Article 5, paragraph 3, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/69fec2a047d411e4ba2fc5e712e90cd4?jfwid=-fxdp8g15>

Riigikogu Sitting Reviews, 24.01.2007, <https://www.riigikogu.ee/en/sitting-reviews/the-riigikogu-passed-the-public-procurements-act/>

Rikoslaki (19.12.1889/39), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L11>

Spanish Constitution,
http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_e_spa_texto_ingles_0.pdf

The Fundamental Law of Hungary, <https://www.refworld.org/pdfid/53df98964.pdf>

The Mass Media Act, https://www.rtvslo.si/files/razno/mass_media_act.pdf

The Swedish Criminal Code,
https://www.legislationonline.org/download/id/8662/file/Sweden_criminal_code_am2020_en.pdf

Ustav Republike Hrvatske (*Narodne novine* 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (9.6.2020)

Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja (“*Sl. Glasnik RS*”, br. 41/2009),
https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_manifestacija_neonacistickih_ili_fasistickih_organizacija_i_udruzenja_i_zabrani_upotrebe_neonacistickih.html

Номос 4285/2014, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/98386/nomos-4285-2014

Наказателен кодекс, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529>